

De ecologie van het hoogbegaafde kind

Quote Urie Bronfenbrenner:

‘Every child needs at least one adult who is irrationally crazy about him or her.’

Dit wens je ieder kind toe, hoogbegaafd of niet. In dit artikel nemen we de ecologie van het kind, en dan in het bijzonder die van het hoogbegaafde kind, onder de loep. Want de ecologie is van grote invloed op de ontwikkeling van het kind.

Misverstanden over hoogbegaafdheid

De verwachtingen die wij als volwassenen van het hoogbegaafde kind hebben zijn vaak heel hoog. We gaan ervan uit dat hij wel snapt en begrijpt wat we bedoelen en dat hij daar als vanzelf en uit zichzelf zonder verdere vragen actie op onderneemt. Maar niets is minder waar. Natuurlijk kan het hoogbegaafde kind je laten zien dat hij snel van begrip is, analytisch, sociaal, empathisch en zorgzaam. Hij legt snel verbanden, heeft een brede belangstelling, weet daardoor over veel dingen mee te praten en is verbaal sterk. Daarnaast beschikt hij over een groot creatief oplossend vermogen, is hij een scherp waarnemer, is hij nieuwsgierig en handelt hij vaak intuïtief. Maar deze schat aan mooie eigenschappen en talenten is nog geen vrijkaartje voor alles kunnen, weten en begrijpen.

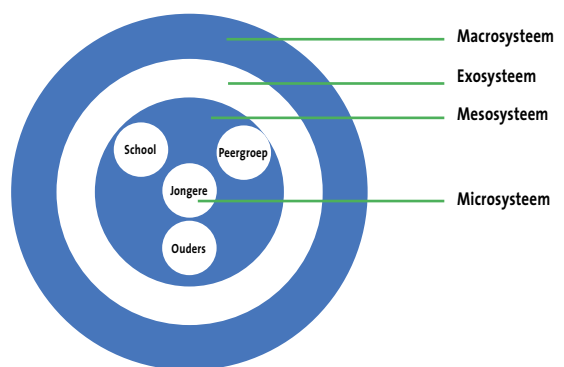
Regelmatig merk ik dat er wordt vergeten dat hoogbegaafde kinderen ‘net gewone kinderen zijn’, met hun eigen behoeftes aan aandacht en zorg. Omdat veel mensen denken dat hoogbegaafde kinderen ‘het wel snappen of er wel komen omdat ze zo slim zijn’, vergeten ze vaak hoe belangrijk de invloed van de omgeving is om het cognitieve en sensitieve talent dat hoogbegaafde kinderen hebben en dat hen iedere keer weer uniek maakt, te kunnen verzilveren.

Hoogbegaafde kinderen ervaren de wereld om hen heen intenser en dat maakt dat ze heel andere prikkels en signalen oppikken dan niet-hoogbegaafde kinderen en die signalen ook anders interpreteren. Dat maakt dat we hoogbegaafde en niet-hoogbegaafde kinderen eigenlijk niet met elkaar kunnen vergelijken als we het hebben over de begeleiding vanuit de ecologie van het hoogbegaafde kind. De sensitieve, gevoelige zijnskant van hoogbegaafdheid zorgt ervoor dat we een intenser levend kind voor ons hebben met een heel andere

structuur in zijn hersenen dan het niet-hoogbegaafde kind. Laten we ons in dit artikel op het hoogbegaafde kind richten.

Sociaal-ecologisch systeem: de theorie

Urie Bronfenbrenner heeft in de vorige eeuw een sociaal-ecologisch model ontwikkeld waarin de verhouding tussen de mens en zijn omgeving centraal staat. De omgeving, en dat is de ecologie van het kind, is de ervaringsruimte die waargenomen wordt. Bronfenbrenner onderscheidt, net als Stevens & Elchardus (2002), vier elkaar beïnvloedende concentrische systemen, die hij helder heeft weergegeven in onderstaand model.

Ecologisch systeem: Urie Bronfenbrenner, 1979

Deze vier systemen hebben, zoals Bronfenbrenner zelf aangeeft, dezelfde soort constructie als de bekende Russische baboesjka's waar iedere keer weer een nieuw poppetje uit tevoorschijn komt (Bronfenbrenner, 1979; Eysenck, 2004).

Opvallend is dat het systeem van Bronfenbrenner in de kern grote overeenkomsten heeft met het inmiddels bij velen bekende triadisch interdependentiemodel van

Renzulli (eveneens uit 1979, hetzelfde jaar waarin Bronfenbrenner zijn ecologisch systeem publiceerde) en Mönks (1988). Renzulli richtte zich vooral op het hoogbegaafde kind als individu, het microsysteem van Bronfenbrenner, en Mönks heeft er later aan toegevoegd dat het individuele kind meer nodig heeft dan zichzelf om tot bloei te komen. De omgeving, waaronder gezin, school en vrienden, is belangrijk en is nagenoeg gelijk aan het mesosysteem van Bronfenbrenner.

De betekenis van de ecologische systemen

Het **microsysteem** omvat de activiteiten en de interacties in de directe omgeving van het individuele kind, dus zijn wereld van dat moment.

Het **mesosysteem** staat voor de verbinding van de indirecte omgeving (de economische, educatieve en politieke omgeving) met de directe omgeving (het microsysteem) van het kind.

Het **exosysteem** ondersteunt de formele en informele omgevingen en heeft invloed op de cognitieve ontwikkeling van het kind, zoals het schoolbeleid, de massamedia en de werkomgeving van de ouders.

Het **macrosysteem** omvat de normen en waarden van de samenleving.

De persoonlijkheidsontwikkeling van het kind wordt hier dus bekeken vanuit de relatie met zijn omgeving. Er komt als het ware steeds een nieuw systeem bij naarmate het kind ouder wordt. Het micro- en het mesosysteem hebben nadrukkelijk andere aandacht nodig wat betreft de ontwikkeling van het hoogbegaafde kind in vergelijking met die van het niet-hoogbegaafde kind. En wel om de volgende reden: we zien en weten inmiddels dat de gevoelige kant, de sensitieve kant, onlosmakelijk verbonden is met hoogbegaafdheid. Daarbinnen kunnen we onderscheid maken tussen perfectionisme, rechtvaardigheidsgevoel, sensitiviteit en een nadrukkelijk aanwezige autonomie. Deze vallen allemaal binnen de roze cirkel in dit model en vormen het microsysteem, het eigene van het kind. Dat betekent dat de mensen om het hoogbegaafde kind heen deze gevoeligheden binnen het microsysteem dienen te respecteren om ervoor te zorgen dat het kind zich volledig en vol vertrouwen kan ontwikkelen.

De betekenis van deze gevoeligheden voor het hoogbegaafde kind

Door zijn **perfectionisme** legt het kind de lat hoog voor zichzelf en ook voor de verwachtingen van de omgeving. Het kind is in deze ook hard voor zichzelf. Gezien en begrepen worden, erkenning krijgen en mogen zijn wie je bent is voor deze kinderen erg belangrijk. Vaak

Marianne Rietveld is specialist Hoogbegaafdheid en Talentontwikkeling en eigenaar van De WijsWijzer. De WijsWijzer gaat uit van oplossingsgericht werken en begeleidt leerkracht, kind en ouder in het omgaan met hoogbegaafdheid.

Marianne blogt over haar dagelijkse praktijk als coach en trainer.

De WijsWijzer verzorgt workshops en studiedagen, adviseert en begeleidt scholen. Deskundig en bevlogen, vanuit kennis, ervaring en vaardigheden, maar altijd vanuit het hart. www.dewijswijzer.nl

foto Jord Visser

krijgen ze te horen dat ze het wel kunnen, dat ze zo knap zijn, dat ze blij mogen zijn met zo'n goed stel hersens. Dat legt de lat voor deze kinderen steeds hoger. Ook het hoogbegaafde kind heeft behoefte aan uitleg, aan support, aan gezien worden om de inspanning die hij levert en niet om het cijfer dat hij haalt. Het gevoel dat je alleen gezien wordt als je goede prestaties haalt maakt je onzeker, want wat gebeurt er als je een keer niet zo goed presteert? Vindt de juf je dan nog steeds wel lief, is opa nog steeds trots op je als je een keer geen hoog cijfer haalt bij rekenen of wiskunde? Het is onze taak als volwassene om dit kind te helpen wat milder voor zichzelf te zijn. Hier worden het meso- en het microsysteem met elkaar verbonden.

Het grote **rechtvaardigheidsgevoel** dat deze kinderen hebben is een mooi talent. Daar zit heel veel liefde en empathie in verborgen. Maar soms kan het ook zo overweldigend zijn dat wij als volwassenen deze kinderen vaak als een wijsneus zien.

Een ander voorbeeld is de **sensitiviteit** van deze kinderen. De hoogbegaafde leerling die alle prikkels en signalen in zijn omgeving opvangt heeft vaak behoefte aan een 'eilandje van rust', waar hij even prikkelvrij kan opladen. Dat kan op school soms betekenen dat vijf minuten een Donald Duckje lezen onder de kapstok al voldoende kan zijn. Of thuis eerst even op de eigen kamer tot rust komen na een drukke schooldag en pas daarna gezellig een kopje thee drinken met jou als ouder. Het is van het allergrootste belang dat we deze kinderen helpen om naar deze gevoelens te luisteren. De signalen van overprikkeling opvangen, luisteren naar wat het kind aangeeft en daar naar handelen. Daarnaast is de **autonomie** een heel belangrijke eigenschap van hoogbegaafde kinderen. Het misverstand dat deze kinderen altijd hun zin moeten hebben, komt hier grotendeels vandaan. Als we hun autonomie respecteren en met deze kinderen in gesprek gaan, zijn ze loyaal en welwillend, empathisch en flexibel. Dat is wat het hoogbegaafde kind in zijn diepste zijn is. Hoe kun je daar als opvoeder mee omgaan? Ga in gesprek met je kind. Vraag wat hij nodig heeft om toch op tijd aangekleed beneden te komen in plaats van elke morgen naar boven roepen dat hij nu echt op moet schieten omdat het bijna acht uur is en jij vandaag niet langer wacht als hij niet op tijd klaar is (en dat stiekem toch elke dag wel doet). Dat werkt niet. Wat wel werkt is samen kijken wat het kind nodig heeft en hem helpen om dit te realiseren. En dan groeizinnigjes gebruiken die hem stimuleren om door te gaan: 'Ik zie dat het elke dag beter lukt op tijd beneden te zijn.' Dat stimuleert en zorgt voor een positieve mindset.

In de ecologie van het hoogbegaafde kind...

In de ecologie van het hoogbegaafde kind is *het kind zelf* centraal:

- We moeten ons kind helpen om te gaan met zijn gevoeligheden, zijn anders-zijn en zijn vaak andere educatieve behoeften dan de rest van de klas.
- We moeten hem leren te vertrouwen op en te luisteren naar het gevoel dat hij ergens bij krijgt.

In de ecologie van het hoogbegaafde kind zit *de leerkracht*:

- Als ouder moeten we de leerkracht helpen door te vertellen wat ons kind nodig heeft en in gesprek blijven over wat ons kind voelt en thuis laat zien.
- De leerkracht moet de mogelijkheid krijgen om zich in het kader van Passend Onderwijs te verdiepen in wat het hoogbegaafde kind nodig heeft.

In de ecologie van het hoogbegaafde kind zitten *de ouders*:

- Van de ouders wordt verwacht dat zij hun hoogbegaafde kind helpen op weg naar zelfverantwoordelijk leren en leven.
 - o Dat betekent geen curlingouder, die het pad vrijmaakt van hobbels voor zijn kind.
 - o Dat betekent geen helikopterouder, overbezorgd en sturend.
 - o Dat betekent wel een ouder die het vangnet durft te zijn voor als het kind hem nodig heeft.

In de ecologie van het hoogbegaafde kind zit *de leeromgeving*:

- De leeromgeving zal open en uitdagend moeten zijn zodat er onderzoekend en betekenisvol leren kan plaatsvinden.

In de ecologie van het hoogbegaafde kind zit *leerstof*:

- Leren is voor hoogbegaafde kinderen vaak hetzelfde als iets al weten en kunnen zonder het geoefend te hebben. Dat betekent dat het hoogbegaafde kind soms geen oefening nodig heeft om iets 'nieuws' onder de knie te krijgen.

In de ecologie van het hoogbegaafde kind zitten zijn *peers*:

- Het is belangrijk dat het kind omgaat met ontwikkelingsgelijken. Daar vindt de erkenning en herkenning plaats, daar ontstaat een reëel zelfbeeld.

In de ecologie van het hoogbegaafde kind zit zijn *sociale omgeving*:

- Dat zijn de sportclubs, de scouting, de zwembri-gade... Daar vindt de ontmoeting plaats op basis van interesse.
- Of zoals ik eens in een coachingsgesprek met een puber zei: 'Daar vind je mensen met dezelfde passie, je komt er niet voor diepgaande gesprekken. Daar is voetballen het doel en niet de diepgang in een opmerking bij het biertje na afloop. Dus stel je verwachtingen bij.'

Het is onze taak, onze missie om het hoogbegaafde kind te helpen en te begeleiden om binnen zijn eigen ecologische systeem tot bloei te komen. Dat is wat wij voor deze kinderen moeten doen – positief en vol vertrouwen. Op naar de toekomst! Ik wens je veel wijsheid en verwondering. <